
Sammanfattning

Barn och fyrhjulingar - Riskacceptans och attityder kring användningen av fyrhjulingar på landsbygden ur ett föräldraperspektiv (P13/13)

Christina Stave (VTI), Peter Lundqvist (SLU), Eva Göransson (SLU)

Fyrhjulingen är ett relativt nytt fordon som fått många användningsområden. Dessutom är det ett fordon för oskyddade trafikanter vilket lett till många personskador. För att nå en minskning av antalet olyckor med fyrhjulingar bland unga förare behövs åtgärder förankrade i kunskap om hur de skadas och hur de som ansvarar för och påverkar barnens beteende kan påverkas. Studien vände sig till föräldrar med barn som kör fyrhjuling för att undersöka deras attityder och beteende i kombination med erfarenheter av incidenter och skador. Resultaten skall ligga till grund för åtgärdsförslag för olika aktörers fortsatta arbete.

Forskningsprojektet är till största delen kvalitativt och inledningsvis utfördes två fokusgruppsintervjuer, en med ungdomar och en med föräldrar, därutöver djupintervjuades en återförsäljare av fyrhjulingar för ett få ett kompletterande perspektiv. Intervjuerna analyserades och resulterade i sex teman: Riskacceptans? Hur ser man på säkerheten? Vad har de vuxna för roll? Var finns riskerna? Är det de andra som förolyckas? samt Vilka skall ta ansvar? Dessa teman låg till grund för en intervjuguide som användes för att göra riksomfattande telefonintervjuer med föräldrar och efter deras medgivande, även med deras barn.

Telefonintervjuerna genomfördes under perioden: hösten 2015 till våren 2016. Totalt svarade 50 personer varav 41 var föräldrar och 9 barn. Den geografiska spridningen var från Skåne till Norrbotten med representation från 16 av 21 län. Av de 41 vuxna hade 31 olika former av lantbruksverksamhet och övriga 10 bodde på landsbygd eller i mindre samhällen. 29 var män och 12 kvinnor, i en ålder av 29–77 år. Tre av dem saknade barn och fyra var mor-/farföräldrar. 9 intervjuer genomfördes med barn i åldrarna 5–14 år, varav 4 pojkar och 5 flickor. Resultaten analyserades och svaren för varje fråga sammanställdes och redovisas i rapporten Dessutom framkom åtta teman, vilka presenteras i det följande, med en kort sammanfattning:

Användning av fyrhjulingar. Det var en stor variation av användningsområden. Barn körde ibland både barn- och vuxenfyrhjulingar men för olika ändamål. Det fanns tre stora användningsområden: arbete, lek och samt person- och sakförflyttningar. De intervjuade varnade för en sammanblandning av arbete och lek och flera påpekade att det är i leken som det går överstyr. De som inte tillät sina barn att köra fyrhjuling gjorde tydlig skillnad på arbete och lek. De många typerna av fordon och registreringar med olika regler var oklart för många.

Riskmedvetenhet. I såväl fokusgrupper, djupintervju och telefonintervjuer framgick det klart att de ansåg sig vara riskmedvetna. De flesta visste att det sker mycket olyckor i lantbruket. Till övervägande del var kvinnorna inte lika tvärsäkra på sin egen riskmedvetenhet. Budskap om faror i trafiken har gått fram till denna grupp och här såg de intervjuade de största riskerna. De upplevde en större kontroll då man är på de egna markerna, men de tycktes vara omedveten om att många olyckor sker där. De sa att det finns de som inte tar fyrhjulingen på allvar, att det blir en leksak och att man förvillas att tro att den är stabilare än vad den är.

Information hjälper ej - ”Inte vi men de andra”. Många påpekade att risken finns i okunniga föräldrar och att dessa inte sätter gränser, men det avsåg andra än de själva. Information och utbildning är bra för andra som inte har erfarenhet. Utlåning till andra var ett problem, speciellt om de är barn från stan.

Föräldrarnas uppfattning om barns förmåga. Många föräldrar talade om barnens mognad och skillnaden mellan individer, men inte om fasta åldersgränser. Inte heller om barns generella utveckling, för det förekom att man kan jämförde en 4–5-åring med en 12-åring i mognadsgrad.

Endast ett par personer resonerade om att det finns skäl till varför man har 15-årsgräns för mopedkörning och relaterade till detta.

Barnens lärande. Föräldrarna beskrev lärandet som en stegvis process. De själva lärde sig på egen hand och många tyckte att det är bra att börja tidigt, det ger erfarenhet och intresse. Man beskrev med stolthet hur mycket små barn kan köra stora maskiner. Det var oftast papporna som lär ut och mammorna som var mer restriktiva, likaså de med bakgrund utanför lantbruket. Få föräldrar såg sitt eget beteende som förebild i säkerhetssammanhang.

Barnens perspektiv. Barnen tyckte att det är kul att köra fyrhjuling men att det kan vara läskigt. Några uttryckte att det är obehagligt när de kör i kurvor eller när det lutar mycket och inser att det finns en vältrisk. De flesta var riskmedvetna som föräldrarna, men uttryckte inget om sina egna begränsningar. Hjälpm var självklart för alla intervjuade barn och flera hade även annan skyddsutrustning.

Regler och ansvar. Det var mycket tydligt att föräldrarna såg sig själva som ansvariga för barnens hantering av fyrhjulingarna. Deras uppfattning var att det är många unga som trotsar riskerna med fyrhjulingar och det beror på brister hos de andra föräldrarna. De gav även uttryck för att reglerna inte följs för att ingen kontrollerar att de efterlevs. Fyrhjulingen likställdes ibland med cykel där det inte finns så mycket regler.

Hur är det med riskacceptans? De såg sig vara medvetna om riskerna och de visste att det sker mycket olyckor även med barn. Man tänkte att det händer nog andra men inte mig/oss. Det tycktes finnas en större riskacceptans bland män än hos kvinnor. De flesta föräldrar var måna om sina barns säkerhet, mer än sig själva men det kanske sker en normalisering om det inte sker någon olycka. Ofta är det för höga hastigheter vid olyckor och man kalkylerar inte med egen eller barnens oförmåga. Önskan att barnen lär sig tidigt överskuggar kunskapen om alla barns utveckling och förmåga. Barnens engagemang och hjälp behövs i lantbruket och samtidigt som barnen ska ha en rolig fritid.

Studien resulterade i ett antal förslag på rekommendationer utifrån vårt fokus på användare på landsbygden vilka i korthet är:

- Myndigheter bör röja upp i mångfalden av registreringar och tydliggöra alla regler för olika fyrhjulingar. Den otydlighet som råder påverkar säkerheten och synen på fordonet.
- För att påverka beteenden kan försäkringsbolagen använda rabatterade premier och självrisker. Även lantbruks-/landsbygdsmedia kan användas mer proaktivt för att föra ut budskap som riktas till målgruppen föräldrar till barn som kör fyrhjuling.
- Allmän registrering av alla fyrhjulingar så att riskinformation kan ges vid köp och följa med vid försäljning, dvs ett dokument som följer fordonet. Ett krav på registreringsbevis skulle kunna innebära att föräldern behöver gå in på Trafikverkets hemsida och blir då styrd att ta emot information för att få tillgång till beviset. Den information som behöver förmedlas i form av text eller film redovisas i slutet av denna rapport.
- Alla försäljare av fyrhjulingar bör adresseras och tilldelas informationsblad (en kortare version av Transportstyrelsens folder). Ställ krav på att dessa ska bifogas fyrhjulingen vid köptillfället
- Vid köp av fyrhjuling bör förutom riskinformation även utbildning erbjudas. Man bör vända sig till föräldrarna, i första hand papporna så att de tillsammans med barnen skulle ges möjlighet att köra på särskilda banor under kontrollerade former,
- Inför krav på att varje fyrhjuling har en tydlig märkning, en ID-skylt med uppgifter om klassning, motorstyrka, var/hur den får köras och av vem (ålder/behörighet)

- Oetiskt/inkorrekt marknadsföring av fyrhjulingar. "lämpliga för barn" behöver ses över/anmälas,
- För fram alternativ till fyrhjulingar och regler för dessa alternativ. Förbättra säkerheten på befintliga fyrhjulingar och ställ högre krav på tillverkaren.